

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

MILLIY MUSIQA ILMIGA JADIDLARIMIZNING QARASHLARI: ABDURAUF FITRAT NIGOHIDAN

Mashrab Muxammadiev

O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti magistri

E-mail: mashrabmuhammad@gmail.com

Annotatsiya:

Mazkur maqolada XX asr boshlaridagi o‘zbek milliy uyg‘onish tafakkurining yirik namoyandasi Abdurauf Fitratning milliy musiqa ilmi, mumtoz musiqiy meros, Shashmaqom, an’anaviy ijrochilik, milliy cholg‘ular va musiqiy ta’lim haqidagi ilmiy qarashlari musiqashunoslik nuqtayi nazaridan tadqiq etiladi. Tadqiqotning markaziga Fitratning “O‘zbek klassik musiqasi va uning tarixi” asari hamda uning Buxorodagi musiqiy jarayonlarga doir amaliy faoliyati qo‘yildi. Fitratning musiqaga murojaati jadid ma’rifatparvarligining umumiy madaniy dasturidan ajratib emas, ayni paytda uning mustaqil musiqashunoslik mazmunini saqlagan holda o‘rganildi. Tahlil natijasida Fitrat milliy musiqani faqat estetik qadriyat yoki tarixiy yodgorlik sifatida emas, balki o‘z ichki nazariy qonuniyatlari, tarixiy taraqqiyoti, ijro maktablari, usul tizimi va cholg‘ular majmuasiga ega ilmiy tadqiqot obyekti sifatida tushungani aniqlandi. Uning qarashlarida musiqa merosini saqlash bilan uni ilmiy tavsiflash vazifalari birbiridan ajralmaydi. 1921-yilda Buxoroda Sharq musiqa maktabining tashkil etilishi, Ota Jalol Nosirov, Ota G‘iyos Abdug‘aniyev va boshqa an’anaviy ijrochilik vakillarining ta’lim jarayoniga jalb qilinishi, V. A. Uspenskiyning Buxoro Shashmaqomini notaga olish ishlariga taklif etilishi Fitratning nazariy qarashlari amaliy madaniy siyosat bilan uyg‘unlashganini ko‘rsatadi. Maqolada, shuningdek, Fitratning milliy musiqashunos kadrlarni tayyorlash haqidagi fikri, Sharq musiqasining umumiy nazariy negizlari to‘g‘risidagi qarashi,

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Shashmaqomni yaxlit klassik tizim sifatida tushunishi, doira usullari va milliy cholgʻularni tavsiflash tajribasi tahlil qilinadi. Tadqiqot yakunlari Fitratning faoliyati oʻzbek musiqashunosligida manbashunoslik, tarixiylik, nazariy tahlil va musiqiy merosni amaliy muhofaza qilish tamoyillarining bir nuqtada birlashgan muhim bosqichi boʻlganini koʻrsatadi.

Kalit soʻzlar: Abdurauf Fitrat, jadidchilik, milliy musiqa, oʻzbek musiqashunosligi, Shashmaqom, maqom, Buxoro musiqa anʼanasi, Sharq musiqa maktabi, V. A. Uspenskiy, Ota Jalol Nosirov, Ota Gʻiyos Abdugʻaniyev, musiqa tarixi, doira usuli, milliy cholgʻular, musiqiy meros.

KIRISH

XX asrning dastlabki choragi oʻzbek madaniyati tarixida milliy oʻzlikni yangicha anglash bilan birga tarixiy-madaniy merosning turli qatlamlarini ilmiy oʻrganishga ehtiyoj keskin kuchaygan davr boʻldi; bu jarayonda jadid maʼrifatparvarlari uchun milliy taraqqiyot tushunchasi faqat yangi maktab, matbuot yoki adabiy til bilan chegaralanmay, xalqning tarixiy xotirasi va sanʼat merosini qayta anglash vazifasini ham qamrab oldi. Abdurauf Fitratning musiqa sohasidagi faoliyati aynan shu sharoitda yuzaga kelgan boʻlsa-da, uni jadidchilikning umumiy maʼrifiy gʻoyalariga oddiy ilova sifatida baholash uning musiqashunoslik merosining asl koʻlamini toraytiradi, chunki Fitrat musiqa haqida faqat publitsistik mulohazalar bildirgan ziyoli emas, balki musiqiy merosni toʻplash, ijrochilik anʼanalarini saqlash, maqomlarni notaga tushirish ishlarini tashkil qilish, musiqiy taʼlim uchun institutsional sharoit yaratish va nihoyat oʻzbek klassik musiqasining tarixiy-nazariy masalalarini maxsus asarda tadqiq etishga kirishgan olim sifatida namoyon boʻladi. Uning “Oʻzbek klassik musiqasi va uning tarixi” asari muallifning masalaga qanday ilmiy mezon bilan

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

yondashganini ko'rsatadi: Fitrat o'zbek musiqasining asoslarini belgilash, uning tarkibiy unsurlarini aniqlash, bosib o'tgan tarixiy davrlarini sabablar bilan ochish va shundan keyingina obyektiv ilmiy xulosa chiqarish zarurligini ta'kidlaydi; ayni paytda bunday vazifani to'laqonli amalga oshirish uchun milliy musiqashunos olimlar yetishib chiqishi lozimligini qayd etadi. Bu fikrning ilmiy ahamiyati shundaki, Fitrat musiqiy merosni faqat yig'ish yoki kuylarni yozib olishni yetarli deb bilmagan: uning uchun materialni jamlash keyingi nazariy-tarixiy tahlilga olib boradigan birlamchi bosqich edi. Fitratning musiqaga oid amaliy ishlari ham shu ilmiy qarash bilan bevosita bog'liq. Manbalarda uning 1921-yilda Buxoroda Sharq musiqa maktabini tashkil etgani, mumtoz ijrochilik vakillari Ota Jalol Nosirov, Ota G'iyos Abdug'aniyev, Domla Halim Ibodov singari ustozlarni ta'lim jarayoniga, V. A. Uspenskiyni esa musiqa tarixi va nazariyasini o'qitishga jalb etgani qayd qilinadi. Bu holat Fitratning an'anaga munosabatida muhim metodologik xususiyatni ko'rsatadi: milliy musiqa zamonaviylashishi uchun an'anaviy ustoz-shogird tizimini yo'q qilish emas, aksincha, undagi amaliy bilimni yangi ilmiy-ta'limiy muhitga olib kirish talab etiladi. 1923-yilda Fitrat tashabbusi bilan Buxoro Shashmaqomining V. A. Uspenskiy tomonidan Ota Jalol va Ota G'iyos ijrosidan notaga olinishi, keyinchalik bu materiallarning 1924-yilda Moskvada "Shest muzykalnyx poem (makom)" nomi bilan nashr qilinishi ham milliy merosni og'zaki an'anadan yozma manbaga aylantirish tarixidagi muhim voqea bo'ldi. Shuning uchun Fitratning milliy musiqa ilmiga qarashlarini o'rganishda uning risolasidagi nazariy mulohazalarni amaliy tashkilotchilik faoliyatidan ajratish mumkin emas. Tadqiqotning asosiy muammosi ham shu nuqtada belgilanadi: Fitrat milliy musiqani qanday ilmiy kategoriya sifatida tushungan, uning Shashmaqomga munosabatida qaysi nazariy va tarixiy mezonlar yetakchilik qilgan, milliy cholg'ular hamda ritmik-usul tizimini o'rganishda qanday manbashunoslik

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

usulidan foydalangan va nihoyat bu qarashlar o'zbek musiqashunoslik tafakkurining shakllanishida qanday o'rin egallagan? Mazkur savollarga javob izlash Fitratni faqat tarixiy shaxs sifatida xotirlashdan ko'ra uning ilmiy merosidagi musiqashunoslik konsepsiyasini tiklash imkonini beradi. Shu jihatdan ushbu tadqiqotning maqsadi Abdurauf Fitratning milliy musiqa ilmiga oid qarashlarini uning asarlari va amaliy musiqiy faoliyati asosida tizimli tahlil qilish, Fitrat talqinidagi "milliy", "klassik", "maqom", "usul", "cholg'u" va musiqiy tarix tushunchalarining o'zaro bog'liqligini ochib berish hamda uning ilmiy pozitsiyasining o'zbek musiqashunosligi taraqqiyotidagi o'rnini aniqlashdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning metodologik asosini tarixiy-qiyosiy, manbashunoslik, tizimli-tahliliy va musiqiy-tarixiy yondashuvlar tashkil etdi; bunda Fitratning musiqaga oid qarashlarini bugungi nazariy terminologiya bilan sun'iy ravishda qayta talqin qilishdan saqlanish, avvalo muallif yashagan davrning musiqiy-madaniy muhiti va uning o'z asarlarida qo'llagan tushunchalar tizimidan kelib chiqish asosiy tamoyil sifatida qabul qilindi. Birlamchi tayanch sifatida Fitratning "O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi" risolasi olindi. Fitrat asaridagi ma'lumotlarni tekshirish va tarixiy kontekstga joylashtirishda Shashmaqomning 1920-yillardagi notalashtirilish tarixi, Buxoro musiqa maktabi faoliyati va keyingi o'zbek maqomshunosligiga oid tadqiqotlar qiyosiy manba vazifasini bajardi. Tadqiqotda fakt bilan talqinni ajratish tamoyiliga alohida rioya qilindi: masalan, Fitratning 1921-yilda Sharq musiqa maktabini tashkil etishi, 1923-yilgi Shashmaqom notalashtirish jarayonidagi tashabbusi yoki 1927-yilda musiqaga oid risolasi nashr qilinishi tarixiy faktlar sifatida ko'rilsa, ushbu faoliyatning milliy musiqashunoslik institutlashuviga ta'siri tahliliy xulosa sifatida baholandi.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Fitratning usul haqidagi mulohazalarini tahlil qilishda uning “nag‘ma”, “niqra”, “sabab-i hafif”, “sabab-i saqil”, “fosila”, “Hazaj”, “Ramal” singari atamalarni qo‘llashi va ularni doira zarblari bilan bog‘lab izohlashi e‘tiborga olindi. Cholg‘ushunoslik masalasida esa Fitratning dutor, tanbur, rubob, qo‘biz, g‘ijjak, chang, nay, qo‘shnay, surnay, bo‘lamon, karnay, doira va nog‘ora singari cholg‘ularni alohida tavsiflagani haqidagi ma‘lumotlar tahlilga jalb qilindi. Shuningdek, Shashmaqomning notaga olinishi masalasida turli manbalardagi sana va tafsilotlar o‘zaro solishtirildi: manbalarning asosiy qismi nota yozuvi jarayonini 1923-yil bilan, nashrni esa 1924-yil bilan bog‘laydi. Shu tariqa metodologik yondashuv Fitratning biror fikrini zamonaviy musiqashunoslik qarashlariga mexanik moslashtirishga emas, uning o‘z ilmiy mantig‘ini birlamchi matn, tarixiy faoliyat va keyingi maqomshunoslik tadqiqotlari o‘rtasidagi aloqalar orqali aniqlashga qaratildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari Fitratning milliy musiqa haqidagi ilmiy qarashlari o‘zaro bog‘langan bir necha tamoyil asosida shakllanganini ko‘rsatdi. Birinchidan, Fitrat uchun milliy musiqa ilmiy tadqiqot predmeti bo‘lishi kerak edi; u o‘zbek musiqasining asoslari va uni tashkil etuvchi unsurlarni aniqlamasdan, tarixiy bosqichlarini sababiy bog‘lanishda tekshirmasdan obyektiv ilmiy xulosa chiqarish mumkin emasligini belgilaydi. Bu yondashuv o‘sha davr sharoitida alohida ahamiyat kasb etgan, chunki og‘zaki ijrochilikka tayangan katta musiqiy meros mavjud bo‘lsa-da, uni zamonaviy ilmiy tushunchalar bilan tavsiflay oladigan milliy mutaxassislar yetarli emas edi. Ikkinchidan, Fitrat Shashmaqomni tarqoq kuylarning tasodifiy yig‘indisi emas, ichki qonuniyatlarga ega klassik musiqiy hodisa sifatida qabul qiladi. Bu nuqtada “klassik” atamasining tanlanishi ham tasodifiy emas: Fitratning ilmiy terminologiyasida klassiklik o‘rnak

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

bo'lishga arzigulik, muayyan darajada mukammallashgan badiiy hodisa ma'nosini tashiydi; demak, "O'zbek klassik musiqasi" nomlanishining o'zi milliy musiqa merosini rivojlangan professional san'at tizimi sifatida ilmiy muomalaga kiritish maqsadini ifodalaydi. Uchinchidan, Fitrat nazariy tadqiqot bilan merosni saqlash amaliyotini bir butun jarayon deb bilgan. Buxoroda Sharq musiqa maktabining ochilishi bunga yaqqol misoldir: Ota Jalol Nosirov va Ota G'iyos Abdug'aniyev singari an'anaviy maktab vakillarining yosh avlod ta'limiga jalb qilinishi og'zaki professional musiqaning bevosita tashuvchilarini yangi ta'lim muhitiga olib kirgan. To'rtinchidan, Shashmaqomni notalashtirish tashabbusi Fitrat qarashlarining manbashunoslik tomonini namoyon etadi. 1923-yilda V. A. Uspenskiy tomonidan maqomdon ustozlar ijrosidan yozib olingan materiallarning 1924-yilda nashr qilinishi og'zaki ijroning muayyan tarixiy holatini yozma-nota manbasi sifatida saqlash imkonini berdi. Bu hodisani bugungi mezonlar bilan mutlaq va o'zgarmas Shashmaqom matnining yaratilishi sifatida emas, balki XX asr boshidagi Buxoro maqom ijrochiligining muhim qatlamini hujjatlashtirish sifatida baholash ilmiy jihatdan to'g'riroqdir. Beshinchidan, Fitratning musiqa nazariyasiga qiziqishi doira usullarini tavsiflashida ayniqsa ravshan ko'rinadi. U qadimiy nazariy terminlarni ijro amaliyotidagi zarb shakllari bilan bog'lashga harakat qiladi, Hazaj va Ramal kabi usullarni vazniy formulalar asosida izohlaydi va zamonaviy ijro amaliyotidagi zarb ifodalari bilan munosabatini ko'rsatadi. Demak, Fitrat tarixiy nazariyani muzeylashgan tushunchalar majmuasi sifatida emas, amaldagi ijrochilik bilan qiyoslanishi mumkin bo'lgan bilim sifatida ko'rgan. Oltinchidan, milliy cholg'ular haqidagi ma'lumotlarning risolaga kiritilishi ham uning musiqiy tizim haqidagi qarashining kengligini ko'rsatadi. Dutor, tanbur, rubob, qo'biz, g'ijjak, chang, nay, qo'shnay, surnay, bo'lamon, karnay, doira va nog'ora kabi cholg'ularni tavsiflash orqali Fitrat ijro vositalarini musiqa tarixining yordamchi

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

detali emas, milliy musiqiy tafakkurning moddiy-amaliy tarkibi sifatida qayd etadi. Yettinchidan, Fitratning tarixiy tafakkurida o'zbek musiqasi o'zidan oldingi Sharq nazariy merosidan uzilgan holda tasavvur qilinmaydi. Uning Sharq musiqasining nazariy asosi umumiylik haqidagi tamoyili o'zbek klassik musiqasini katta tarixiy-madaniy makon ichida tahlil qilishga imkon beradi. Natijada Fitratning musiqashunoslik konsepsiyasi uch tayanch — tarixiy manba, jonli ijrochilik va nazariy tahlilning o'zaro birligida shakllangani ayon bo'ladi.

MUHOKAMA

Fitratning milliy musiqa ilmiga oid qarashlarini XX asr boshidagi jadid tafakkuri doirasida baholaganda, uning asosiy yangiligi milliylikni faqat kelib chiqish yoki etnik mansublik bilan emas, ilmiy o'rganilishi, hujjatlashtirilishi va avlodlarga ongli ravishda yetkazilishi zarur bo'lgan madaniy tizim sifatida tushunganida ko'rinadi. Fitratgacha ham maqom ijrochiligi, ustoz-shogird an'anasi, musiqiy risolalar va turli nota yozuvi tajribalari mavjud bo'lgan; xususan, Xorazm tanbur chizig'i kabi mahalliy nota tizimi maqom merosini yozib olishning avvalgi tajribasini ko'rsatadi. Shu sababli Fitratni milliy musiqa ilmini "yo'q joydan yaratgan" shaxs sifatida emas, avvalgi nazariy va amaliy merosni XX asr ilmiy tafakkuri sharoitida yangi tartibda muammolashtirgan olim sifatida baholash asosliroqdir. Uning xizmatini aynan mana shu tarixiy davomiylik va yangilanish nisbatida ko'rish lozim. Fitratning 1920-yillardagi faoliyatida uch jarayonning parallel kechishi kuzatiladi: ijrochilik merosini saqlash, uni yozma-nota shakliga ko'chirish va shu materialni nazariy-tarixiy tushuntirish. Bu uch yo'nalishning bir shaxs faoliyatida birlashishi uning musiqaga munosabatini oddiy qiziqish doirasidan chiqaradi. Shashmaqomning Uspenskiy tomonidan notalashtirilishiga tashabbus ko'rsatish ayniqsa muhim, chunki bu yerda Fitratning vazifasi notani shaxsan yozish emas, balki ikki xil bilim tizimi — maqomni xotira, ijro va ustoz-

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

shogird orqali saqlayotgan an'anaviy musiqachilar bilan Yevropa nota yozuvi va etnografik qayd metodidan foydalanayotgan tadqiqotchini bir ilmiy loyiha doirasida uchrashtirishdan iborat bo'lgan. Ota Jalol Nosirov va Ota G'iyos Abdug'aniyevning ishtiroki tufayli an'anaviy bilim manba vazifasini bajargan bo'lsa, Uspenskiy bu bilimni nota yozuviga o'tkazgan; Fitrat esa jarayonning ilmiy-madaniy zaruratini anglagan tashabbuskor sifatida namoyon bo'ladi. Bunda muhim ilmiy masala ham yuzaga chiqadi: nota yozuvi maqomning barcha ijroviy nozikliklarini mutlaq darajada qayd eta olmaydi, shu bois 1924-yilgi nashrni jonli an'ananing o'rnini bosgan yakuniy shakl emas, muayyan davr ijrochiligi haqidagi fundamental yozma manba sifatida tushunish kerak. Fitrat qarashlarining bugungi maqomshunoslik uchun dolzarbligi ham shunda: musiqiy merosni asrash uni faqat arxivlash emas, uning ijro mexanizmlari, terminologiyasi, nazariy tushunchalari va tarixiy muhitini birgalikda o'rganishni talab qiladi. Fitratning doira usullariga alohida e'tibor berishi bu masalani yanada oydinlashtiradi. Maqom kuyining ohang tuzilishi qanchalik muhim bo'lmasin, ritmik tashkil etilish ham uning shakllanishida asosiy omillardan biridir; Fitratning qadimiy usul terminlari bilan o'z davridagi amaliy zarblarni qiyoslashi nazariy meros va ijro tajribasi orasidagi uzviylikni izlashdan kelib chiqadi. Cholg'ular haqidagi tavsiflarda ham xuddi shunday yondashuv mavjud: cholg'u musiqaning tashqi vositasi emas, muayyan tovush tafakkuri va ijro uslubini yuzaga keltiruvchi omildir. Fitrat risolasida milliy cholg'ularning keng doirada tilga olinishi keyinchalik o'zbek cholg'ushunosligi uchun ham tarixiy qiyos materiali bo'lib xizmat qilishi mumkin. Fitratning eng uzoqni ko'zlagan fikrlaridan biri esa milliy musiqashunos mutaxassis masalasidir. O'zbek musiqasining tarkibiy unsurlarini aniqlash va uning tarixidan ilmiy xulosa chiqarish uchun milliy musiqashunoslar yetishishi kerakligi haqidagi talabda jiddiy ilmiy muammo qo'yilgan: tadqiqotchi tilni, tarixiy terminlarni, ijro

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

muhitini va an'anaviy estetik mezonlarni ichki kontekstda tushunishi kerak. Shuningdek, Fitratning "Sharq musiqasi asos nazariya e'tibori bilan birdir" mazmunidagi tezisi uning milliy musiqani mutlaqo yakkalangan hodisa sifatida ko'rmaganini anglatadi. U milliy o'ziga xoslikni umumiy Sharq musiqiy-nazariy an'anasi bilan zidlashtirmaydi; aksincha, tarixiy mushtaraklik ichida mahalliy klassik merosning o'rnini aniqlashga urinadi. Bu holat Fitrat musiqashunosligining metodologik qimmatini belgilaydi: milliylik uning talqinida tashqi ta'sirlardan xoli "sof" shakl emas, tarix davomida shakllangan va o'z qonuniyatlarini saqlagan madaniy tizimdir. Shu ma'noda Fitratning faoliyati jadidchilikdagi yangilanish g'oyasining musiqa sohasidagi o'ziga xos ko'rinishini ifodalaydi — yangilanish an'anani rad qilish emas, uni bilish, qayd etish, ilmiy tushuntirish va yangi avlodga o'qitish orqali davom ettirishdir.

XULOSA

Abdurauf Fitratning milliy musiqa ilmiga oid merosini tahlil qilish uning o'zbek madaniyati tarixidagi o'рни adabiyotshunos, tilshunos yoki jadid mutafakkiri sifatidagi faoliyati bilangina chegaralanmasligini ko'rsatadi; uning musiqa sohasidagi nazariy va amaliy ishlari XX asr o'zbek musiqashunoslik tafakkurining shakllanish jarayonidagi muhim bosqichlardan biridir. Fitratning "O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi" asarida qo'yilgan o'zbek musiqasining asoslarini belgilash, tarkibiy unsurlarini aniqlash, tarixiy taraqqiyotini sabablar bilan tekshirish va obyektiv ilmiy xulosaga kelish vazifasi uning musiqaga tasodifiy qiziqmaganini, balki uni mustaqil ilmiy tadqiqot sohasi sifatida ko'rganini tasdiqlaydi. Tadqiqot davomida aniqlangan dalillar Fitratning ilmiy konsepsiyasi nazariya bilan amaliyotning uyg'unligiga asoslanganini ko'rsatdi: bir tomondan, u Shashmaqom, usul, milliy cholg'ular va musiqa tarixi haqida ilmiy fikr yuritgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, 1921-yilda Sharq musiqa

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

maktabini tashkil etish, an'anaviy ijrochilik ustozlarini ta'limga jalb qilish va Buxoro Shashmaqomini notalashtirish tashabbusini qo'llab-quvvatlash orqali o'z qarashlarini amaliy faoliyatga aylantirgan. 1923-yilgi nota yozuvi va uning 1924-yilda nashr qilinishi natijasida Buxoro Shashmaqomining muayyan tarixiy ijro qatlami yozma musiqiy manba sifatida saqlanib qoldi. Fitratning bu jarayondagi roli ayniqsa an'anaviy bilim egalarini zamonaviy qayd va tadqiqot usullari bilan bog'lay olganida ko'rinadi. Uning milliy musiqashunos kadrlar tayyorlash zarurligi haqidagi fikri esa masalaning uzoq muddatli ilmiy istiqbolini ko'ra olganidan dalolat beradi. Fitrat nazarida milliy musiqa faqat ijro etiladigan meros emas, balki o'z tarixi yozilishi, terminlari tushuntirilishi, ichki tuzilishi aniqlanishi va ilmiy maktab orqali davom ettirilishi kerak bo'lgan bilim sohasi edi. Uning Shashmaqomga munosabatida ham ayni tamoyil namoyon bo'ladi: maqom alohida kuylarning yig'indisi emas, balki nazariy asos, ijro an'anasi, ritmik-usul qonuniyatlari va tarixiy xotira birlashgan yaxlit musiqiy tizimdir. Shu sabab Fitratning musiqashunoslik merosini faqat jadidlarning musiqa haqidagi umumiy estetik qarashlari doirasida talqin qilish yetarli emas; uning ishlari o'zbek musiqa tarixshunosligi, maqomshunosligi, cholg'ushunosligi va musiqiy manbashunosligi shakllanishiga olib borgan ilmiy jarayonning muhim bo'g'ini sifatida baholanishi kerak. Tadqiqot natijasida Fitrat merosining bugungi musiqa ilmi uchun uch jihatdan dolzarbligi aniqlanadi: milliy musiqani uning tarixiy va nazariy manbalari asosida o'rganish; jonli ijrochilik an'anasi bilan akademik tadqiqot o'rtasidagi uzviylikni saqlash; milliy musiqashunoslikni o'z tarixiy terminologiyasi va madaniy kontekstini chuqur biladigan mutaxassislar orqali rivojlantirish. Binobarin, Abdurauf Fitratning milliy musiqa ilmiga qo'shgan hissasi uning ayrim kuylar yoki cholg'ular haqida ma'lumot qoldirganidagina emas, balki milliy musiqiy merosga munosabatning o'zini ilmiylashtirishga intilganida namoyon bo'ladi.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Fitrat, A. O‘zbek klassik musiqasi va uning tarixi. – Toshkent: Fan, 1993.
2. Uspenskiy, V. A. Shest muzykalnyx poem (makom). – Moskva, 1924.
3. Rajabov, I. Maqomlar masalasiga doir. – Toshkent, 1963.
4. Solomonova, T. Ye. O‘zbek musiqasi tarixi. – Toshkent, 1981.
5. Karomatov, F. O‘zbek xalqi musiqa merosi. XX asrda. II tom. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 1985.
6. Matyoqubov, O. O‘zbek musiqasi. – O‘zbek milliy musiqasi va maqom tafakkuriga oid tadqiqot.
7. Matyoqubov, O. Yana “Xorazm tanbur chizg‘ilari” haqida. – Musiqiy manbashunoslikka oid tadqiqot.
8. Ibrohimov, O. O‘zbek xalq musiqa ijodi. 1-qism. – Toshkent, 1994.
9. Yunusov, R. Yu. O‘zbek xalq musiqa ijodi. 2-qism. – Toshkent: Ziyo chashma, 2000.
10. Belyayev, V. M. Muzykalnye instrumenty Uzbekistana. – Moskva, 1933.
11. Vizgo, T. S. Muzykalnye instrumenty Sredney Azii: istoricheskie ocherki. – Moskva, 1980.
12. Oyxo‘jayeva, Sh. Maqomning yuksak maqomi. – Abdurauf Fitratning musiqa sohasidagi ilmiy va tashkiliy faoliyatiga oid tadqiqot.
13. Abdurauf Fitrat and His Professional-Creative Legacy. Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences. – 2022.
14. Nayimova, M. Abdurauf Fitratning “O‘zbek klassik musiqasi va uning tarixi” asarida musiqiy tarbiyaga oid qarashlar. Central Asian Journal of Academic Research. – 2026. – 4(3). – B. 165–168. DOI: 10.5281/zenodo.19180287.
15. Fitrat, A. O‘zbek klassik musiqasi va uning tarixi asarining elektron va qayta nashr nusxalari. – O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalari elektron kutubxona fondlari.